

ES vides tiesību principi

JUDr. Vojtěch Vomáčka, Ph.D., LL.M.

IEVADS PAR ES VIDES TIESĪBĀM
Uzsvars un nacionālo tiesnešu un prokuroru lomu
(2021. gada 10. maijā - tiešsaistes seminārs)

Saturs

- Kāds ir ES vides tiesību principu nolūks un pielietojums?
- ES tiesību vispārējie principi
 - ES tiesību prioritāte
 - Iedarbīgums
 - Tiesā ietekme
 - Subsidiaritāte un proporcionālītāte
 - Integrācija
- Īpašie principi
 - Prevencijas princips
 - Piesardzības princips
 - Princips "piesārņotājs maksā"
 - Kaitējuma labošana, novēršot cēloni
 - Ilgspējīga attīstība

ES vides tiesību juridiskais pamats - LESD

191. pants

1. Savienības politika attiecībā uz vidi palīdz sasniegt šādus mērķus:

- saglabāt, aizsargāt un uzlabot vides kvalitāti;
- aizsargāt cilvēku veselību;
- apdomīgi un racionāli izmantot dabas resursus; - sekmējot starptautiska mēroga pasākumus, risinot reģionālas un pasaules vides problēmas un jo īpaši cīnoties pret klimata pārmaiņām.

2. Savienības politika attiecībā uz vidi **tiecas panākt augsta līmeņa aizsardzību**, ievērojot dažādu Savienības reģionu stāvokļa atšķirības. Tā **pamatojas uz piesardzības principu un preventīvās darbības principu**, ka videi nodarīts **kaitējums jālabo, pirmām kārtām novēršot tā cēloni**, un uz principu, ka **maksā piesārņotājs**.

Pirms 1986. gada (Romas līgums)	Vienotais Eiropas akts (1986)	Māstrihtas līgums (Savienības līgums - 1992)	Amsterdamas līgums (1999)	Lisabonas līgums (2009)
100. pants Harmonizācija (iekšējais tirgus)	→ 100. panta a) punkts Harmonizācija + nodrošinājuma klausula	→ 100. panta a) punkts Harmonizācija + nodrošinājuma klausula	→ 95. pants Harmonizācija + nodrošinājuma klausula	→ 114. pants Harmonizācija + nodrošinājuma klausula
235. pants Kopienas mērķis	235. pants (vairs netiek izmantots!)	235. pants (vairs netiek izmantots!)	308. pants (vairs netiek izmantots!)	352. pants (vairs netiek izmantots!)
-	130. panta r) punkts - Mērķi - Principi - Pamatī - Starpt. sadarb.	→ 130. panta r) punkts - Mērķi - Principi - Pamatī - Starpt. sadarb.	→ 174. pants - Mērķi - Principi - Pamatī - Starpt. sadarb.	→ 191. pants - Mērķi - Principi - Pamatī - Starpt. sadarb.
-	130. panta s) punkts Tiesiskais pamats un procedūra	→ 130. panta s) punkts Tiesiskais pamats un procedūra	→ 175. pants Tiesiskais pamats un procedūra	→ 192. pants Tiesiskais pamats un procedūra
-	130. panta t) punkts Minimālā	→ 130. panta t) punkts Minimālā	→ 176. pants Minimālā stingrība	→ 193. pants Minimālā stingrība

ES vides tiesību juridiskais pamats - LESD

35. pants

Dalībvalstu starpā ir aizliegti eksporta **kvantitatīvie ierobežojumi** un pasākumi ar līdzvērtīgu iedarbību.

36. pants

Šā Līguma 34. un 35. pants neliedz noteikt importa, eksporta vai tranzīta aizliegumus vai ierobežojumus, kas pamatojas uz sabiedrības morāles, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apsvērumiem, uz cilvēku veselības un dzīvības aizsardzības, kā arī dzīvnieku un augu aizsardzības, nacionālu mākslas, vēstures vai arheoloģijas bagātību aizsardzības, vai rūpnieciskā un komerciālā īpašuma aizsardzības apsvērumiem. Šādus aizliegumus vai ierobežojumus tomēr nedrīkst piemērot dalībvalstu tirdzniecībā kā patvaļīgas diskriminācijas vai slēptas ierobežošanas līdzekļus.

ES tiesību prioritāte

ES tiesības prevalē pār dalībvalstu tiesībām un nosaka prasību dalībvalstu iestādēm pilnībā piemērot ES tiesību dažādās normas

= **nacionālo tiesu pienākums:**

interpretēt nacionālās tiesības pēc iespējas plaši, atbilstīgi ES tiesību prasībām (autonomi jēdzieni - konteksts un nolūks, atkāpes ir jāinterpretē stingri, spēkā esošās līdzdalības tiesības)

Nav iespējams (interpretācija contra legem)?

nepiemērot judikatūru, kas kalpo kā šķērslis pilnīgai ES tiesību piemērošanai, un pat katru nacionālo tiesību normu, kas ir pretrunā ar ES tiesību normu

➡ **Iznēmums:** Risks, ka pasākuma anulēšana varētu radīt tiesisko vakuumu, kas nav atbilstošs dalībvalsts pienākumam veikt pasākumus, lai transponētu citu ES tiesību aktu par vides aizsardzību, (Lieta C-41/11 Inter-Environnement Wallonie and Terre wallonne) vai citām vispārīgām interesēm. Jebkurā gadījumā jebkura iespējama šo aktu iedarbības saglabāšana drīkst ilgt tikai tik ilgi, cik tas stingri nepieciešams, lai izlabotu konstatēto pārkāpumu (Lieta C-24/19 A un citi () un ā Nevele, skatīt arī lietu C-411/17 Inter-Environnement Wallonie un Bond Beter Leefmilieu Vlaanderen).

nemt vērā ES direktīvas tiešo ietekmi (atsevišķs princips)

ES tiesību prioritāte - piemēri

Interpretācija: Lieta C-585/10 (*Møller*) - *sivēnmāte un jauncūka* (*sivēnmāte/jauncūka*)

10 Saskaņā ar Direktīvas 96/61 I pielikuma 6.6. punktu šī direktīva attiecas uz šādiem saimnieciskās darbības veidiem:

"Iekārtas intensīvai putnu vai cūku audzēšanai ar vairāk nekā:

[..]

b) 2000 vietām nobarojamām cūkām (virs 30 kg)

vai

c) 750 vietām sivēnmātēm."

EST ievēroja, ka terminam "sivēnmāte" visās oficiālajās valodās nav vienāda nozīme. Tā lēma par labu interpretācijai, kas pielīdzina jauncūkas sivēnmātēm, jo rūpnieciskās iekārtās, kam ir ievērojams piesārņojuma potenciāls, gan sivēnmātēm, gan jauncūkām ir vienāda ietekme uz vidi.

Iedarbīgums

LES 4. panta 3. punkts:

Saskaņā ar lojālas sadarbības principu Savienība un dalībvalstis ar patiesu savstarpējo cieņupalīdz cita citai veikt uzdevumus, ko nosaka Līgumos.

*Dalībvalstis **veic visus vajadzīgos** vispārējos un īpašos pasākumus, lai nodrošinātu to pienākumuizpildi, kas izriet no Līgumiem vai no Savienības iestāžu aktiem.*

= **nacionālo tiesu pienākums:**

anulēt nelikumīgās sekas, kas izriet no ES tiesību pārkāpuma

nodrošināt efektīvu aizsardzību (tiesas aizliegums, apturoša iedarbība)

*sodīt ES tiesību pārkāpumus **saskaņā ar nosacījumiem**, kas ir gan procesuāli, gan pēc būtības, **kas ir analogi** tiem, ko piemēro par līdzīga rakstura un nozīmes nacionālo tiesību aktu pārkāpumiem un kas, **jebkurā gadījumā padara sodu efektīvu, samērīgu un atturošu***

IEDARBĪGUMS - PIEMĒRS

Lieta C-201/02 Wells: Nacionāls pasākums, ar kuru piešķir piekrišanu raktuvju darbībai bez ietekmes uz vidi novērtējuma veikšanas

EST atzina, ka dalībvalsts kompetentajām iestādēm ir savas kompetences ietvaros jāveic visi vispārīgie un īpašie pasākumi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu, ka projekti tiek izskatīti, lai noteiktu, vai tiem varētu būt nozīmīga ietekme uz vidi, un, ja tā, nodrošinātu, ka uz tiem attiecina prasību par ietekmes novērtējumu.

Šādi īpaši pasākumi ietver, ievērojot ierobežojumus, kas noteikti ar dalībvalstu procesuālās autonomijas principu, jau piešķirto piekrišanu atsaukšanu vai apturēšanu, lai veiktu projekta ietekmes uz vidi novērtēšanu.

IEROBEŽOJUMS: *Nacionālajai tiesai reizēm ir jāatrod līdzsvars starp vairākām pamattiesībām (skatīt lietu C-752/18 Deutsche Umwelthilfe)*

TIEŠĀ IETEKME

Tiešās ietekmes princips ļauj personām atsaukties tieši uz ES tiesību normām nacionālajā tiesā neatkarīgi no tā, vai pastāv nacionālais tiesību akts.

Direktīvai ir tieša ietekme, kad **ar tūlīt piešķirtas tiesības personai**, tās normas ir **beznosacījumu un precīzas**, un dalībvalsts **nav transponējusi** direktīvu līdz noteiktajam termiņam.

Ar vides direktīvām reti skaidri piešķirtas tiesības personām, taču ja tajās ir noteiktas limita vērtības cilvēku veselības aizsardzībai, tajās ir attiecīgajām personām piešķirtas arī tiesiski izpildāmas tiesības uz šo limita vērtību ievērošanu (Lieta C-59/89 Komisija pret Vāciju).

*Būtu neatbilstīgi, ņemot vērā direktīvai noteikto saistošo ietekmi, principā izslēgt iespēju, kas uz tajā noteiktajiem pienākumiem var paļauties **attiecīgās personas** – arī NVO (Lieta C-243/15 Lesoochranárske zoskupenie VLK, para. 44).*

*Tāpēc, attiecīgās personas, tostarp NVO, var paļauties **uz ES direktīvām lēmumu pieņemšanas procesos**, kur tas prasīts direktīvās, vai nacionālajās tiesās - tās var novērtēt tiesas, pamatojoties uz ES direktīvām.*

Subsidiaritāte un proporcionālītāte

LESD 4. pants: Savienības un dalībvalstu dalītā kompetencedalītā kompetence attiecas galvenokārt uz šādām jomām:

- (e) vide (skatīt 191. pantu);*
- (i) enerģētiku;*

LESD 5. panta 3. punkts un 4. punkts:

3. Saskaņā ar subsidiaritātes principu jomās, kas nav tās ekskluzīvas kompetences ietvaros, Savienība rīkojas tikai, ja un un tādā apmērā, ciktāl ierosinātās rīcības mērķus nevar pietiekami sasniegt dalībvalstis, vai nu centrālā, vai reģionālā, vai vietējā līmenī, bet, ņemot vērā ierosinātās darbības apjomu vai iedarbību, var labāk sasniegt Savienības līmenī.

4. Saskaņā ar proporcionālītātes principu Savienības rīcības saturs un forma nedrīkst pārsniegt nepieciešamo, lai sasniegto Līgumu mērķus.

Savienības iestādes piemēro subsidiaritātes un proporcionālītātes principus, kas noteikti Protokolā par subsidiaritātes un proporcionālītātes principu piemērošanu.

KOMPETENCE + SUBSIDIARITĀTE UN PROPORCIONALITĀTE - PIEMĒRS

Lieta C-358/14 Polija pret Parlamentu un Padomi:

EST apstiprināja, ka **ES ir atļauts aizliegt mentola cigarešu pārdošanu** Eiropas iekšējā tirgū. Saskaņā ar Tiesas norādīto aizliegumu nedrīkst uzskatīt par acīmredzami nepiemērotu, lai sasniegtu mērķi nodrošināt iekšējā tabakas un saistīto produktu tirgus netraucētu darbību, pamatojoties uz cilvēku veselības, īpaši jaunu cilvēku veselības aizsardzības augstu līmeni. Šķiet, ka neviens mazāk ierobežojošs pasākums nav līdzvērtīgi piemērojams, lai sasniegtu noteiktos mērķus.

(skatīt arī *lietu C-491/01 British American Tobacco un Imperial Tobacco*)

Integrācija

Plašā izpratnē:

LES 11.pants: *Nosakot un īstenojot Savienības politiku un darbības, tajās jāparedz vides aizsardzības prasības, lai veicinātu noturīgu attīstību.*

 Noderīgs, lai interpretētu prasības visās attiecīgajās politikas jomās (lauksaimniecība, enerģētika, zvejniecība, transports, u.c.)

Šaurā izpratnē:

Pamatojums īpašiem ES tiesību aktiem: Integrācijas princips attiecas uz apsvērumiem par noteiktu darbību ietekmi uz vidi.

 Noderīgs, lai interpretētu prasības par ietekmes uz vidi novērtējumu (IVN direktīva, SVN direktīva, Dzīvotņu direktīva, Ūdens ietvardirektīva) vai integrētās atļauju procedūras nozīmīgākajām rūpnieciskajām iekārtām (labāko pieejamo tehnoloģiju ieviešana - RED direktīva)

Īpašie principi: Prevencijas princips

- mērķis novērst kaitējumu videi; piemēram, aizsargātām sugām vai dabiskajām dzīvotnēm, ūdeņiem un gruntij; nevis reaģēt uz to. Tam nepieciešams veikt preventīvus pasākumus, lai paredzētu un novērstu kaitējumu videi, pirms tas noticis.

 Lēmums iemesls noteikt darbības atļaujā īpašus nosacījumus, oficiālajām iestādēm - ~~būtu tiesāms noteikt preventīvus pasākumus~~

Noderīgs ES prasību interpretācijai

 Piemērs: SVN direktīvas preambulā uzsvērts, ka vides novērtējuma procedūru pieņemšanai plānošanas un programmēšanas līmenī būtu jābūt izdevīgai uzņēmumiem, **nodrošinot konsekventāku ietvaru darbībai, iekļaujot lēmumu pieņemšanā attiecīgo vides informāciju.** Plašāka faktoru kopuma iekļaušanai lēmumu pieņemšanā būtu jāveicina ilgspejīgāku un efektīvāku risinājumu pieņemšana.

Īpašie principi: Piesardzības princips

- *Ja pastāv zinātniska nenoteiktība par kaitējuma videi riskiem, saskaņā ar piesardzības principu ir atļauts vai tiek prasīts veikt aizsardzības pasākumus, negaidot, kamēr kaitējums ir materializējies (labāk drošībā nekā postā)*

ES tiesību akti: ĢMO direktīva, Vides kvalitātes standartu direktīva, Ūdens ietvardirektīva, Dzīvotņu direktīva (C-254/19; ...

projekta seku novērtējums ir jāveic, kad, ņemot vērā labākās zinātniskās zināšanas nozarē, nevar izslēgt, ka plānam vai projektam varētu būt ietekme uz objekta aizsardzības mērķiem)

Īpaši pasākumi, kas pieņemti ES līmenī vai nacionālajā līmenī:

Ārkārtas situācija + Daudz apdraudēto cilvēku + hipotētisks risks = pasākuma stingrība

C-157/96 (National Farmers' Union)

C-180/96 (Mad cow disease)

Czech Republic to lift Polish beef checks

By Joe Whitworth on March 23, 2019

Czech Republic will lift checks on beef from Poland that the European Commission called "disproportionate" from next week.

One month ago, the country put in place extraordinary veterinary measures that all Polish beef must be tested in an accredited lab at a cost to the importer before it is placed on the market following detection of Salmonella.

The EC examined these measures and concluded they appeared disproportionate to the incident.

Īpašie principi: Princips "piesārņotājs maksā"

- *Saskaņā ar "piesārņotājs maksā" principu (PMP) piesārņotājiem ir jāuzņemas savu darbību vides un sociālās izmaksas.*

PMP ir izmantots kā ekonomisks rīks, lai pārvaldītu dažādu veidu vides piesārņojumu, iekļaujot to tiesību aktos, tostarp Atkritumu ietvardirektīvā, Atkritumu poligonu direktīvā un Ūdens ietvardirektīvā

Norāda regulējuma pamatojumu (noderīgi efektivitātes interpretācijai un apsvērumiem):

Vides atbildības direktīvas 1. pants: "Videi nodarītā kaitējuma novēršanai un atļūdzināšanai šīs direktīvas mērķis ir izveidot sistēmu atbildībai vides jomā, kuras pamatā ir princips – "piesārņotājs maksā".

→ instrumenti, kas balstīti uz PMP (norādes īpašo prasību interpretācijai)

Princips "piesārņotājs maksā" - PIEMĒRI

PMP nepiemēro kā absolūtu noteikumu, drīzāk kā metodi, lai noteiktu finanšu sloga kopumā efektivitāti. Tam ir jāatspoguļo proporcionalitātes princips:

Lieta C-534/13 Fipa Group un citi: EST izskatīja strīdu par objektiem Itālijā, ko piesārņo rūpnieciska darbība. Saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem **iestādes nevarēja prasīt jaunajiem zemes īpašniekiem, kas nav veicinājuši šo piesārņojumu, veikt preventīvus un korekcijas pasākumus**. Tiesa atzina, ka nacionālie tiesību akti nepārkāpj ES tiesības ar nosacījumu, ka nav iespējams noteikt zemes gabala piesārņotāju vai nodrošināt, lai šī persona veic korektīvas darbības.

Lieta C-335/16 - VG Čistoća: **Prasītā cena par atkritumu apsaimniekošana bija balstīta uz atkritumu konteineru tilpumu un šo konteineru iztukšošanas reizēm nevis faktisko saturu. ES tiesa: Nav ES tiesību pārkāpuma. Iesniedzējtiesai, pamatojoties uz tai zināmajiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, tomēr ir jāpārbauda, vai tādējādi dažiem "īpašniekiem" netiek noteiktas izmaksas, kuras acīmredzami nav samērīgas ar atkritumu, kurus tie spēj radīt, apjomu vai īpašībām. Šajā nolūkā valsts tiesa tostarp var ņemt vērā kritērijus, kas ir saistīti ar dzīvojamās ēkas, kuru lietotāji aizņem, veidu, tās platību un šīs ēkas izmantošanas nolūku, "īpašnieku" atkritumu radīšanas spēju, lietotājiem piešķirtā konteineru tilpumu, kā arī vākšanas biežumu, ciktāl šie parametri var tieši ietekmēt atkritumu apsaimniekošanas izmaksu summu.**

Lat.: Iesniedzējtiesai, pamatojoties uz tai zināmajiem faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem, tomēr ir jāpārbauda, vai tādējādi dažiem "īpašniekiem" netiek noteiktas izmaksas, kuras acīmredzami nav samērīgas ar atkritumu, kurus tie spēj radīt, apjomu vai īpašībām. Šajā nolūkā valsts tiesa tostarp var ņemt vērā kritērijus, kas ir saistīti ar dzīvojamās ēkas, kuru lietotāji aizņem, veidu, tās platību un šīs ēkas izmantošanas nolūku, "īpašnieku" atkritumu radīšanas spēju, lietotājiem piešķirtā konteineru tilpumu, kā arī vākšanas biežumu, ciktāl šie parametri var tieši ietekmēt atkritumu apsaimniekošanas izmaksu summu.

KAITĒJUMA LABOŠANAS, NOVĒRŠOT CĒLONI, PRINCIPS

- nodrošina, ka kaitējums vai piesārņojums tiek novērsts, kur tas rodas. Ideālā scenārijā tā piemērošana palīdz
 - 1) novērst piesārņojumu, kas netiek pārcelts citur, lai *dabūtu to prom no acīm*
 - 2) novērst piesārņojumu, novēršot cēloni, nevis pie dūmeņa/ izplūdes (modernās ražošanas tehnoloģijas nevis darbības apstākļi).

➡ **atkritumu apsaimniekošanā** - atbilstoši pašpietiekamības un tuvuma principiem, kas piemēro atkritumu apsaimniekošanas politikās

Piemērs: Lieta C-2/90 Komisija pret Beļģiju: EST atzina, ka šis princips paredz, ka **katram reģionam, pašvaldībai vai citai vietējai iestādei ir jāveic atbilstošas darbības, lai nodrošinātu, ka tās atkritumi tiek savākti, apstrādāti un utilizēti**; līdz ar to tie ir jāutilizē pēc iespējas tuvu to radīšanas vietai, lai pēc iespējas ierobežotu atkritumu transportēšanu.

➡ **Nacionālo aktu pretlikumība?**
ES tiesību pārkāpums?

ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS PRINCIPS

- specifisks, bet tālejošs princips
- *Ilgtspējīgu attīstību tagad atkārtoti min Līgumos: kā ES pamata mērķis LES jaunajā 3. pantā, LES 21. pantā par Savienības ārējo darbību un LESD 11. pantā, nosakot integrācijas principu (+ES Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā).*

Ļoti līdzīgs vispārējam proporcionalitātes principam: nepieciešamība veikt darbību ar negatīvu ietekmi vienmēr ir jāapsver, ņemot vērā alternatīvus risinājumus

Pakārtotajos tiesību aktos noturīga attīstība kalpo kā vides aizsardzības mērķu pamata ietvarprincips vai nu īpašajos tiesību aktos vai integrēti citās politikās.

Piemērs: Saskaņā ar Putnu direktīvas 5. apsvērumpunktu Dalībvalstu Eiropas teritorijā sastopamo savvaļas putnu sugu aizsardzība jāveic, ņemot vērā Eiropas Savienības mērķus uzlabot dzīves apstākļus un panākt noturīgu attīstību. Tā rezultātā, cita starpā, putnu medīšanas ierobežošanai attiecībā uz noteiktām sugām ir jābūt atbilstoši šo sugu populācijas saglabāšanai noteiktā līmenī, un šajā sakarā ir jāapsver citi apmierinoši risinājumi

(Skatīt lietu C-161/19 Komisija pret Austriju).

**AR IZDŽĪVOŠANU
NEPIETIEK!**

Paldies par uzmanību!

vomacka@mail.muni.cz

